

Commissiesamenvatting deelrapport 'Neurowetenschappelijke en psychologische inzichten met betrekking tot geheugen, trauma en dissociatie'

Een discussie over de werking van het geheugen wordt vaak verbonden met het thema georganiseerd sadistisch misbruik. Enerzijds komt dit omdat slachtoffers van dit type misbruik vaak jong zijn, en bij deze slachtoffers de hersenen en het geheugen nog in ontwikkeling zijn. Anderzijds gaat het bij een deel van de slachtoffers van dit misbruik om mensen die hiervan op latere leeftijd herinneringen krijgen, ook wel 'hervonden herinneringen' genoemd.

Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat in de eerste twee levensjaren geen lange termijn herinneringen gevormd worden, ook wel infantiele amnesie genoemd. Accurate herinneringen zijn tot ongeveer het vierde levensjaar zeldzaam. Dit hangt samen met de ontwikkeling van de hersenen en van taal en bewustzijn. Taal biedt onder andere een raamwerk om herinneringen cognitief te structureren, en om herinneringen te delen. Gebeurtenissen worden in een narratief en chronologie geplaatst, en sociaal cultureel ingebed. De cognitieve verwerking van herinneringen leidt dan ook tot een autobiografisch geheugen dat uit subjectieve reconstructies van gebeurtenissen bestaat. Na het vierde levensjaar neemt de accuraatheid van herinneringen toe. Naarmate er echter meer tijd verstrijkt tussen een vroegkinderlijke gebeurtenis en een herinnering daaraan, neemt de kans toe dat deze herinnering onnauwkeurig is.

Emotioneel beladen gebeurtenissen worden over het algemeen beter onthouden dan neutrale gebeurtenissen. Dit is ook van evolutionair belang, omdat het bijdraagt aan het voorkomen van pijnlijke, gevaarlijke en angstwekkende situaties in de toekomst. Bovendien is aangetoond dat hoe traumatischer een gebeurtenis, hoe beter de belangrijkste kenmerken van die gebeurtenis worden onthouden. Dit wordt onder andere ondersteund door inzichten bij patiënten met posttraumatische stressstoornis, die last hebben van herbelevingen en intrusieve gedachten aan traumatische gebeurtenissen. Traumata in de kindertijd blijven dus in principe tot in de volwassenheid onthouden, behalve als het trauma in de eerste twee of drie levensjaren plaatsvond omdat het dan, net als andere gebeurtenissen, 'gewoon' vergeten wordt. Het kan echter wel zo zijn dat als een kind (seksueel) misbruik niet als traumatisch ervaart, dit ook niet als dusdanig in het geheugen opgeslagen wordt.

Verdringing van traumatische herinneringen is een theoretisch concept dat moeilijk te verifiëren of falsifiëren is. De term dissociatie vertoont overeenkomsten met verdringing. Dissociatie is een veelvoorkomend en functioneel afweermecanisme om om te gaan met een extreem stressvolle situatie. Slachtoffers van seksueel geweld zeggen bijvoorbeeld vaak dat zij 'buiten hun lichaam traden'. De verminderde aandacht in deze dissociatieve staat kan ertoe leiden dat herinneringen minder goed worden opgeslagen.

Als dissociatie niet meer functioneel is, en buiten extreem stressvolle situaties optreedt, kan er sprake zijn van een dissociatieve stoornis. Dissociatieve identiteitsstoornis (DIS) is hier het

meest extreme voorbeeld van. Deze diagnose wordt relatief vaker gesteld bij slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik vergeleken met patiënten die andere soorten trauma hebben meegemaakt. Volgens de traumamodellen van DIS treedt als gevolg van ernstig (herhaaldelijk) trauma fragmentatie van de persoonlijkheid op, en ontstaan zo verschillende persoonlijkheidsdelen die zich anders gedragen en herinneringen niet (geheel) delen. Volgens de structurele dissociatietheorie (SDT) zijn herinneringen van een persoonlijkheidsdeel ontoegankelijk voor andere persoonlijkheidsdelen. De diagnose DIS is echter controversieel. Er is onder andere discussie over de etiologie van DIS, het bestaan van verschillende persoonlijkheidsdelen en de mate waarin amnesie tussen die delen voorkomt. Dissociatie en het hebben van herinneringen die ontoegankelijk zijn, is wetenschappelijk moeilijk te verifiëren of falsifiëren.

Zowel wetenschappers die het bestaan van DIS ondersteunen als degenen die hier kritisch tegenover staan, geven aan dat het mogelijk is dat mensen jarenlang niet denken aan ernstige misbruikervaringen waarvan zij het slachtoffer zijn geweest. Het idee dat door verdringing of dissociatie herinneringen (tijdelijk) niet toegankelijk zijn en intact blijven, is echter strijdig met het gegeven dat het menselijk geheugen imperfect is en eerder bestaat uit allerlei reconstructies dan uit recapitulaties.

Volgens sommige theorieën zouden herinneringen die verdrongen zijn, of die als gevolg van DIS ontoegankelijk zijn tussen persoonlijkheidsdelen, hervonden kunnen worden. Het is echter ook relatief eenvoudig bij personen pseudoherinneringen te induceren. Hervonden herinneringen kunnen dus (deels) gebaseerd kunnen zijn op gebeurtenissen die niet in de realiteit hebben plaatsgevonden, maar kunnen ook feitelijke gebeurtenissen betreffen.

Ongeacht welk standpunt iemand inneemt in de discussies rondom DIS of hervonden herinneringen, feit is dat het bij opsporingsonderzoek gaat om of herinneringen verifieerbare of falsifieerbare feiten bevatten.